SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

Eduskunnan lakivaliokunta

17.11.2022

LaV@edukunta.fi

Lausuntopyyntönne: U 82/2022 vp

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiveiksi tuotevastuusta ja tekoälyyn liittyvästä vastuusta

Pyydettynä lausuntona Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) esittää seuraavaa.

1. Yleistä

Tuotevastuuta ja tekoälyä koskeva komission ehdotus on osa EU:n toimenpidepakettia, jolla tuetaan tekoälyn käyttöönottoa EU:n alueella ja pyritään varmistamaan tehokas digi- ja datatalous. Oleellisesti tuotevastuu ja tekoälyvastuuseen liittyvän Tekoälyasetuksen tarkoituksena on varmistaa tekoälyä hyödynnettäessä kuluttajien ja yritysten turvallisuus sekä perusoikeuksien toteutuminen. Asianajajaliitto pitää edellä mainittuja tavoitteita tärkeinä ja kannatettavina.

Tämä lausunto käsittelee komission ehdotusta tuotevastuusta ja tekoälyyn liittyvästä vastuusta. Asianajajaliitto pitää tarkoituksenmukaisena sisällyttää tekoälyvahingot tuotevastuuseen. Kansalliset vastuusäännöt ovat yhdenmukaistavissa siten, että tekoälyn aiheuttamista vahingoista vahingonkärsijöiden saama korvaus on samantasoinen kuin tuotevahinkojen osalta.

Asianajajaliitto kehottaa kiinnittämään huomiota vielä laajemmin oikeusturvaan ja oikeuden saatavuuteen. Tulisi pohtia tarkemmin, missä määrin yksityishenkilöllä on suomalaisessa oikeusjärjestelmässä mahdollisuus hakea ja saada korvausta tekoälyyn liittyvissä vastuukysymyksissä.

Asianajajaliitto pitää tärkeänä lisätä oikeusvarmuutta tekoälyä kehittävien ja käyttävien yritysten vastuusäännöksistä. Ennakoitavuuden merkitys korostuu esimerkiksi uusien innovaatioiden kehittyessä.

2. Tuotevastuudirektiivi

Direktiiviehdotuksessa tuotteen määritelmä laajenee aineellisten tuotteiden lisäksi digitaalisiin valmistustiedostoihin ja tietokoneohjelmistoihin. Komponentilla tarkoitettaisiin jatkossa mitä tahansa tuotetta tai tuotteeseen liitettyä palvelua, jonka tuotteen valmistaja integroi tai liittää tuotteeseen, tai joka integroidaan tai liitetään tuotteeseen valmistajan valvonnassa.

3. Vastuutahojen ja vahingon määritelmä

Asianajajaliitto painottaa, että ohjelmistotuotteiden viallisuuden määrittely tulee toteuttaa mahdollisimman selkeästi. Ohjelmistojen väitettyyn viallisuuteen voivat vaikuttaa myös valmistajasta riippumattomat tekijät, kuten verkkoyhteydet, integraatiot, tietoturvahyökkäykset.

Direktiiviehdotuksen mukaan tuotteen viallisuuden arvionnissa huomioidaan tuotteiden vaikutus toisiinsa, tuotteen kyky oppia itsenäisesti sekä tuotteen turvallisuusvaatimukset.

Komision ehdotuksen mukaan tuotevastuuna korvattava tietojen katoaminen tai pilaantuminen, ilman yhteyttä henkilö- tai esinevahinkoon, ei tule voimassaolevan tuotevastuulain nojalla elinkeinonharjoittajan tuotevastuuvahinkona korvattavaksi.

Tuotavastuulain nojalla korvattavat vahingot määräytyvät noudattamalla soveltuvin osin vahingonkorvauslakia. Vahingonkorvauslain perusteella puhdas taloudellinen vahinko tulee korvattavaksi vain tietyissä, vahingonkorvauslain 5 luvun 1§:n mukaisissa tapauksissa.

Tietojen katoamisen tai pilaantumisen aiheuttama vahinko on puhdasta taloudellista vahinkoa, joka on luonteeltaan vaikeasti ennakoitavissa ja vastuutilanteessa määritettävissä.

Tuotevastuun lisäksi elinkeinonharjoittajalla on kuluttajaa kohtaan kuluttajansuojalain mukainen vastuu sekä mahdollisesti sopimusvastuu.

Sopimuksen vastaisuus sekä virhevastuu eivät ole voimassa olevan tuotevastuulain nojalla korvattavia, jonka korvausedellytys on vahinko tai vahingonvaara.

Siten tietojen katoaminen ja pilaantuminen ja muut tuotevastuuvahingot tulee selkeästi jäsentää elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisessä sopimus- ja vastuurelaatiossa.

Komission ehdotukset laajentavat valmistajan vastuuta. Valmistajan, maahantuojan ja jakelijan lisäksi vastuussa voi olla lisäksi valmistajan valtuutettu edustaja sekä jakelupalvelun tarjoaja.

Direktiiviehdotuksessa kiertotalouden tuotteet sisällytetään tuotevastuusäänösten piiriin. Kiertotalouden tuotteiden vastuusäännökset on muotoiltava selkeiksi osapuolien vastuiden ja oikeuksien näkökulmasta.

4. Todistustaakasta ja kanneoikeuden laajenemisesta

Näyttötaakkaa koskeva olettamasääntö parantaa kuluttajan oikeuksia.

Direktiiviehdotus sisältää säännöksiä todisteiden esittämisvelvoitteesta ja olettamasta velvoitteiden noudattamatta jättämisestä, laiminlyönnistä. Tuomioistuin voi tietyissä tilanteissa määrätä elinkeinonharjoittajan ja/tai lain mukaiset, ketjussa toimivat tahot esittämään asiaankuuluvia todisteita tietyistä suurriskisistä tekoälyjärjestelmistä, joiden epäillään aiheuttaneen vahinkoa. Direktiiviehdotuksessa on myös olettamasäännöt, milloin tuomioistuin voi katsoa, ettei vastaaja ole noudattanut asiaankuuluvaa huolellisuutta sekä säännökset vastaajan oikeudesta esittää näyttöä olettaman kumoamiseksi.

Edustajakanne tai ryhmäkanne ovat mahdollisia kuluttajaryhmän vaatimuksissa tekoälyn tuotevastuuta koskien. Tässä yhteydessä huomiota on kiinnitettävä siihen, että Suomen oikeuskulttuuriin ei kuulu vakiintunutta historiaa ryhmäkanteista, sillä kuluttaja-asiamiesvetoisessa järjestelmässä näitä kanteita ei ole nostettu eikä tätä oikeussuojakeinoa käytetty. Tämän vuoksi tarvittaisiin enemmän pohdintaa siitä, mitkä ovat yksittäisen kuluttajan mahdollisuudet reagoida tekoälyn aiheuttamiin vahinkoihin ja miten vastuukysymykset ratkeaisivat muutoin kuin nykyisessä ryhmäkannejärjestelmässä.

5. Yhteenveto

Komission ehdotus laajentaa kuluttajien oikeuksia ja asettaa uusia velvoitteita elinkeinonharjoittajille. Elinkeinonharjoittajien näkökulmasta selkeästi määritetyt velvoitteet ja vastuut luovat ennakoivuutta kansallisesti ja rajat ylittävien tekoälytuotteiden ja palveluiden osalta. Kuluttajien oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen taas vaatii vielä pohdintaa.

Asianajajaliitto korostaa sitä, että tekoälyasetusta koskeva sääntely sekä tuotevastuuseen ja tekoälyyn liittyvän vastuun sääntelyn tulee olla keskenään linjassa ja johdonmukaista.

Asianajajaliitto pitää tärkeänä sitä, että digi- ja datatalouden arkkitehtuuriin ja liiketoimintamalleihin perehtyneitä asiantuntijoita kuullaan jatkovalmistelussa, jotta vastuusäännökset eivät laajene esimerkiksi kattamaan vastuuta kolmannesta, vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolisesta tahosta.

Elinkeinonharjoittajat siirtävät tuotevastuuriskiä vakuutusyhtiöille. Komission ehdotukset laajentavat elinkeinonharjoittajien vastuuta ja tällä on vaikutusta vakuutusyhtiöiden riskinvalintaan.

Helsingissä 21. päivänä marraskuuta 2022

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Suomen Asianajajaliiton pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Leena Kuhanen, Asianajotoimisto Susiluoto Oy, Espoo

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu sopimus- ja kuluttajasuoja- asiantuntijaryhmässä.